

Česko-lužický věstník

číslo 3 / březen 2017

ročník XXVII

Handrij Zejler

Nalěčo

My plecemy, ju trojimy,
To stare wohidło,
Štó chce so džiwać słomičcy,
Zo njezhibuje so?

My babimy, ji trojimy,
Tu staru marcawu,
A z wjeselom ju sadžimy
Na dolhu jědlerńku.

My wjazamy a zběhamy
Tu staru hadlenu,
A njesemy ju do wody
Na žerdži wysoko.
Njesemy smjerć ze wsy
A nowe lěto do wsy!

Jaro

My pleteme, my chystáme
tu starou ohavu,
ani té slámě nechce se
ohýbat do uzlu.

My strojíme, my chystáme
tu starou mařenu,
a vesele ji strčíme
na dlouhou jedličku.

My vážeme a zdviháme
starého hastroše
a neseme ho do vody
na žerdi vysoké.
Smrt neseme ze vsi
a nové lěto do vsi!

Boží hrob ve Zhořelci, foto Jan Zdichynec

Smrt nesem ze vsi...! (Měrcin Nowak-Njechorński) *O neděli Laetare se za starých časů vynášela smrt. Vypráví nám o tom lužickosrbský kronikář Abraham Frencl okolo roku 1700. „Smrt“ se vyráběla ze slámy, cárů a hadrů. Figura dostala pak ještě košili člověka, který ve vsi zemřel jako poslední. Mimo to byla loutka ozdobena závojem poslední nevěsty. Tohoto „hastroše“ pak nasadili na dlouhou tyč a nejsilnější děvče ji musilo v běhu vynést ven ze vsi. Mládež se hnala za ní a házela po loutce kameny. Mařenu konečně hodili do vody nebo do nějakého příkopu. Jindy ji také na hranici vsi hodili do polí jiné vsi. Mládež z druhé vsi na to někdy už číhala a figuru házela nazpět, a z toho často na rozhraní vznikaly sváry a také boule. Snad proto později vrchmost tento zvyk zakazovala. (Pokračování na s. 24)*

Z DOMOVA

► Beseda o lužickosrbských médiích

V sobotu 18. února se v Lužickém semináři konala beseda o lužickosrbských tištěných médiích. Sara Mičkec (jedna z přednášejících) je šéfredaktorkou lužickosrbského kulturního časopisu *Rozhlad*. Do redakce nastoupila na začátku minulého roku, kdy tuto práci převzala po Viktoru Zakarovi. Představa časopis včetně podrobností týkajících se redakce i nákladu a distribuce. Uvedla posluchače do práce šéfredaktora se všemi radostmi i starostmi, kterou tato činnost obnáší. Představila svoje plány do budoucna, které chce postupně realizovat. Obdobným způsobem byly ze strany Aleny Pawlikec představeny lužickosrbské *Serbske nowiny*. A. Pawlikec je studentkou slavistiky v Lipsku, občas píše do *Serbských nowin* jako externistka a také tam pracovala jako studentka na letní stáži v programu, který *Serbske nowiny* pravidelně pro studenty připravují. Čtenáři *Česko-lužického věstníku* ji znají jako autorku některých článků z nyní již pravidelné rubriky „Kak to widžu ja“, zároveň české čtenáře informuje o dění v Lužici prostřednictvím výtahů právě ze *Serbských nowin*.

Okrajově byla zmíněna i další periodika – dolnolužický *Nowy casnik*, časopis pro děti *Plomjo/Plomje*, týdeník *Katolski posol* a evangelický měsíčník *Pomhaj Bóh*.

Po podrobném představení obou periodik obě přednášející odpovídaly na otázky z publika, jak laické, tak odborné. V obou částech jsme tak získali velmi ucelenou představu o současné situaci lužickosrbských tištěných médiích.

Zároveň obě adresovaly českému čtenářstvu žádost o spolupráci s lužickosrbskými novinami a časopisy. Jak *Serbske nowiny*, tak *Rozhlad* mají zájem o české dopisovatele, v případě *Rozhladu* o zajímavé články na česko-lužické téma.

Zdeněk Blažek

► Valná hromada Společnosti přátel Lužice 2017

V sobotu 4. března 2017 se v Lužickém semináři v Praze sešla pravidelná valná hromada Společnosti přátel Lužice (dále SPL), letos navíc volební. I přes teplé a slunečné počasí, které lákalo spíše ven, se jí účastnilo téměř 40 členů a několik hostů, což bylo oproti loňsku významné zlepšení. Jednání zahájila hymna *Kde domov můj* v klavírním podání Jakuba Zahradníka. Po schválení programu, volbě zapisovatele a schvalovatele zápisu byla představena a ihned také přijata nová členka sl. Věra Petráňová.

Pak zazněly projevy hostů. Delegát z Lužice Clemens Škoda, referent Domowiny pro kulturní a zahraniční záležitosti, hovořil zpočátku česky, poté lužickosrbsky; podě-

koval SPL a předsednictvu za zastupování zájmů Lužických Srbů v Praze; Domowina si tento význam SPL uvědomuje a oceňuje dobrou spolupráci, uvítající se i do jednání s politickými činiteli ČR. Tlumočil pozdrav od předsedy Domowiny Dawida Statnika a pozvání na valnou hromadu Domowiny 24.–25. března a předal předsednictvu dary Domowiny. Poslanec Evropského parlamentu Jaromír Kohlíček (KSCM) vyličil vznik a vývoj svého vztahu k Lužici a Lužickým Srbům, zdůraznil dlouhou tradici vzájemných vztahů a vyzval ku pomoci v kritické situaci nedostatku lužickosrbských učitelů. Na závěr promluvil příznivec SPL Zdeněk Blažek, poděkoval za možnost spolupráce a apeloval na přítomné učitele, aby propagovali SPL a zájem o lužickosrbskou kulturu mezi žáky a studenty, protože SPL potřebuje budovat členskou základnu v nejmladší generaci.

Hlavním bodem dopoledního jednání bylo skládání účtů dosavadního předsednictva a funkcionářů. Předseda Lukáš Novosad přednesl zprávu o činnosti SPL v letech 2015–2016. Konstatoval, že dvouleté funkční období se ukázalo jako náročnější co do plánování, ale výhodnější s hlediska dlouhodobých kontaktů. Hlavní starostí byla vždy péče o najaté prostory v Lužickém semináři, protože činnost SPL je na nich závislá. Ostatní činnost měla charakter vědecký, kulturní a turistický a dařila se podle záměru. Lužický seminář se stal místem setkávání a otevírá se i akcím mimo lužickosrbský okruh, což přispívá k „podprahové“ propagaci lužickosrbské kultury. Turistika je pro SPL také zdrojem volně využitelných finančních prostředků, bylo tak možno z vlastních prostředků financovat celý ročník *Česko-lužického věstníku*, když sešlo s grantové podpory, renovovat část historických skříní a i jinak investovat do vybavení Semináře. Z darů byl pořízen projektor, klavír aj. Za rok 2016 překvapivě stoupl obrát, příjmy byly podle možnosti obrátem investovány, přesto základ pro nový rok poprvé přesáhl 100 tis. Kč, což dává SPL jistotu fungování i v případě, že by nezískala plánované granty. SPL má tedy zdravé finance, žije a rozvíjí se. – Za důležitou považuje předseda diplomatickou činnost předsednictva: pravidelné návštěvy Budyšina a kontakty s tamními činiteli i udržování kontaktů s ústavními činiteli v ČR. – SPL se zapojila do projektu saského ministerstva školství, které hledá učitele pro Lužici. – Pokud jde o uhelné doly v Lužici, SPL ustoupila od

záměru zaslat kupci dopis – jednak dlouho nebyl znám a jednak by se SPL z různých důvodů neměla profilovat aktivisticky. Namísto toho SPL spolupracuje s p. senátorem J. Jermářem na přípravě senátní konference věnované těžbě a školství v Lužici, která je pracovně plánována na podzim roku 2017 a na níž by mělo zaznít jasné stanovisko Energetického a průmyslového holdingu (EPH) k těžbě v lužickosrbském sídelním území. – Zástupci Saské kontaktní kanceláře se letos z valné hromady SPL omluvili kvůli přípravám oslav dvacetiletého výročí vzniku Saského kulturního centra, ale u příležitosti těchto oslav 23. 5. navštíví Lužický seminář a SPL sám saský ministerský předseda Stanisław Tilich se saskou vládou. – Dále předseda zmínil využívání ke komunikaci s veřejností moderních medií, na facebooku je SPL nyní čtvrtou nejsilnější sorabistickou stránkou (se 1117 členů) a Lužičtí Srbové kvitují, že na rozdíl od ostatních má původní obsah. Společnost bohužel dosud nedisponuje internetovou doménou luzice.cz. Do Lužického semináře byla však přesunuta řada fondů (archív, účetní akta aj.). Nájemní smlouva je aktuálně uzavřena do r. 2024.

Zazněly další dílčí zprávy: účetní zpráva za rok 2016 a plán hospodaření na rok 2017 (Eliška Papcunová), zpráva kontrolní komise (Ladislav Hakl; vše v následném hlasování schváleno), zpráva o *Česko-lužickém věstníku* (Eliška Papcunová), o stavu Hórnikovy knihovny (Jan Příkryl; dokončena katalogisace nového fondu – 3917 titulů, 6471 svazků; zbývá starý fond ve dvou historických skříních, který bude vyžadovat speciální odborné zpracování; darem či přibýlo 161 nových titulů; v plánu je přeměna HLK na veřejnou knihovnu, k tomu však bude třeba revise katalogisace aj., zájemci o výpomoc budou vítáni), zpráva o stavu archivu SPL (Hynek Oberhel; nyní 21 krabic, tj. přibližně 2,5 m; rozšířila se sbírka dokumentů, přibýly plakáty, fotografie, skleněné negativy a diapositivity) a o stavu mediátek SPL (Ondřej Šrámek).

V diskusi na závěr dopoledního bloku vystoupil J. Zdobinský se sdělením, že v Braniborsku byl předložen návrh školského záko-

Nově zvolené předsednictvo SPL, zleva Josef Zdobinský, Přemysl Černý, Eliška Papcunová, Lukáš Novosad, Milan Hrabal, Ondřej Šrámek, Antonín Kříž, foto Clemens Škoda

na, podle kterého by měla být zrušena výuka lužické srbštiny ve skupinách menších než 12 dětí, což by prakticky zlikvidovalo dolno-lužickosrbské školství včetně systému Witaj. Předložil petici a podpisové archy a požádal přítomné o podpis petice.

Odpolední program po přestávce na kávu a „tykanc“ zahájil společně zpěv písně *Hančička wowčerjowa*. Těžištěm programu byly volby. Do volební komise byli zvoleni Jan Prikryl, Martin Boukal a Věra Petráňová. Dosavadní předseda Lukáš Novosad sdělil, že dosavadní předsednictvo pocituje příliš velký objem nedokonalých úkolů a proto se rozhodlo až na výjimky kandidovat znovu. Jde např. o doplnění vybavení prostor v Lužickém semináři, vydání téměř deseti připravovaných publikací, lužickosrbský bod v programu Smetanovy Litomyšle (předběžně 2019) a především snaha o větší právní jistotu místa v Lužickém semináři.

Následovaly vlastní volby, byli zvoleni všichni kandidáti: do funkce **předsedy Lukáš Novosad** (z 37 hlasů 35 pro, 1 proti a 1 hlas neplatný), do funkce **místopředsedy Eliška Papcunová** (36 pro, 1 hlas neplatný), za **členy předsednictva Přemysl Černý** (34), **Milan Hrabal** (36), **Antonín Kříž** (33), **Ondřej Šrámek** (34) a **Josef Zdobinský** (34 hlasů), do kontrolní komise Rudolf Leška, Martin Šlechta a David Navara (po 31 hlasech z 35). Předseda L. Novosad pak poděkoval všem za zvolení a přislíbil, že bude zodpovědně pokračovat v práci. Poděkoval i přátelům v Lužici a vyzval k energičtějšímu postupu Domowiny ve věci hrozby likvidace dolno-lužickosrbských škol, včetně právní cesty; C. Škoda přislíbil aktivní postoj Domowiny, perspektivně i na evropské úrovni.

Program byl ukončen společným zpěvem lužickosrbské hymny *Rjana Lužica* a poté kuloárovou diskusí nad vynikajícím občerstvením, o něž se nejvíce zasloužila paní Alice Křížová.

Zuzana Bláhová-Sklenářová

Z HORNÍ LUŽICE

► (KP 29. 1.) **Od 1. února 2015 působí v katolickém proboštví sv. Jana Nepomuckého v Saské Kamenici (Chemnitz) bývalý chróscický farář Clemens Hrjehor.** Při té příležitosti informoval KP o postavení katolíků v západní části Saska. Až do roku 1806, kdy byla v Sasku zrovnoprávněna římskokatolická a evangelicko-luterská konfese, bylo možné sloužit katolické bohoslužby pouze v soukromých kaplích královského dvora a šlechtických rodin či u vojenské posádky v Lipsku. V 19. století začalo katolíků v Sasku rychle přibývat, a to i v Kamenici, kde se o katolíky zpočátku staral vězeňský duchovní z Cvikavy (Zwickau). Kostel tu byl vysvěcen roku 1828, komplikované dějiny kamenické katolické farnosti jsou těsně spjaty s farností chróscickou, z níž v historii do Kamenice přešel farář již několikrát.

► (KP 29. 1. a další) **KP přináší pravidelně zprávy a delší články věnované pětisetletému výročí vystoupení Martina Luthera.** Jens Buliš se věnoval pohledu reformátora na Lužické Srby. Luther je zpočátku hodnotil lakonicky: „*Pessima omnium natio est die Wenden, die uns Gott eingeworfen hat.*“ (Ze všech národů, které nám dal Bůh, jsou nejhorší Vendové). Luther byl dosti skeptický vůči překladům náboženských textů do slovanských jazyků. Přesto právě reformace stojí u zrodu lužickosrbského písemnictví (Lutherův *Katechismus* byl první tištěnou lužickosrbskou knihou, vyšel roku 1574 dolno-lužickosrbsky, 1595 hornolužickosrbsky, překlady Bible do lužické srbštiny se opíraly o Lutherův překlad atp.). Luther ovšem ve svých invektivách nijak pozitivně nehodnotil ani Čechy (jako žrouty), ani Němce (jako opilce). – (KP 19. 2.) Některá klišé spjatá s M. Lutherem ve své přednášce proslovené 9. února v budyšínském Wjelbiku uvedl na pravou míru lužickosrbský superintendent Jan Malink. Z dobře prozkoumaného životopisu Lutherova jasně vyplývá, že nikdy nenavštívil Horní Lužici, a tedy ani Mariinu Hvězdu, kde měl podle tradice kázat, aby přivedl cisterciácky k reformaci. Do říše zkazek je třeba odkázat i údajné působení Lužického Srba Wjaclawa Měta ze Žarnowa u Grodka mezi Lutherovými druhy stejně jako Lutherův výrok o tom, že je třeba kázat ve Wittenberku jednoduše, protože pod kazatelnu stojí i prostí Srbové. Diskuse o údajném slovanském původu M. Luthera a jeho manželky Kateřiny z Bory souvisí s dobou nacionálního socialismu. Luther nijak zvlášť nepodporoval vznik překladu Bible do srbštiny jazyka, spíše se domníval, že *Wendové* již za padesát let nebudou existovat. Malink vnímá roli evangelické církve pro Srby spíše negativně: jako příklad podpory uvedl např. zřízení *Wendstipendium* evangelicko-luterského zemského konzistoria v Drážďanech, jež umožnilo několika Lužickým Srbům studium teologie.

► (SN 7. 2.) **Začátkem února se vypravila do Izraele delegace Radworčanů, aby se informovala, jak zachránit životní prostředí znečištěné intenzívním zemědělstvím.** Důvodem cesty bylo mimo jiné znečištění pitné vody v Lužici kvůli silnému hnojení polí. Na izraelské Ben Gurionově univerzitě, která se už dlouho zabývá podobnými tématy, si Radworčané vyměňovali zkušenosti s tamními vědci a možná řešení teď chtějí vyhodnotit spolu se zemědělci a dalšími experty v Sasku.

► (SN 9. 2.) **Nový návrh změny saského školského zákona, vypracovaný CDU a SPD, byl přijat prezidiem Domowiny i Lužickosrbským školským spolkem (LŠS).** Doposud vedla formulace návrhu zákona k napětí mezi zastřešující organizací a spolkem. LŠS chtěl být v zákoně jmenován jako

oborový spolek (v člancích 2 a 41) a odmítal návrh regulovat úkoly uvnitř Domowiny. V nově dohodnuté je zakotveno postavení a kompetence jak Domowiny, tak LŠS.

► (KP 12. 2.) **Pod vedením dirigenta Friedemanna Böhmeho probíhají první zkoušky oratoria *Serbske jutry*.** Skladba bude uvedena 6. května v 15.30 v drážďanské katedrále a 7. května v budyšínském kapitulním kostele. Na přípravě se podílejí sbory Budyšin, Meja, Lilija, Delany, kostelní sbory z Chróscic, Njebjelcic a Wotrowa i sbor Lužickosrbského národního souboru (SLA). Oratorium složil u příležitosti stopadesátého výročí založení Towarstwa Cyryla a Metoda a KP v létě 2012 skladatel Jan Cyž na texty Chrysty Meškankowé.

► (SN 15. 2.) **„Syc mladých akademikar-jow-sorabistow“ (sít mladých akademiků-sorabistů) mohou mladí zájemci vytvořit od 9. do 11. června na setkání vědeckého dorostu v Budyšině.** Lužickosrbský ústav (Serbski institut) zve mladé akademiky, domácí i zahraniční, kteří se věnují výzkumu lužickosrbských témat, na představení jejich projektů a k odborné diskusi. Témata mohou být na příklad z oborů jazykovědy, kulturních studií a historie, jakož i mezioborové projekty.

► (SN 16. 2.) **Na 1. Hornolužickém festivalu dětské hudby od 2. do 4. února děti i rodiče zažili pestrobarevnou paletu hudebních vystoupení.** Koncerty 27 umělců a 400 dětí se konaly v Budyšině, Lobavě, Wjerecích a Smochčicích a přilákaly na 3000 posluchačů. Zvláště na závěrečném koncertě v sále budyšínského Lužickosrbského národního souboru se ukázalo, že i žánr dětské hudby může být velmi mnohostranný. Široká nabídka od meditační hudby přes rock, pop a hip-hop přispěla k pozitivnímu ohlasu festivalu.

► (KP 19. 2.) **V kostele smochčického Domu biskupa Benna je k vidění výstava o tichých hrdinkách,** která sklídila velký úspěch na loňském sjezdu katolíků v Lipsku. Připomíná 28 žen z drážďansko-míšeňského biskupství, mj. matku Aloise Andrického Madlenu Andriccynu a dr. Marju Grólmusec.

Z DOLNÍ LUŽICE

► (NC 15. 2., 22. 2., SN 16. 2.) **Nové ustanovení o vzdělávacích záležitostech Dolno-lužických Srbů ohrozí vyučování dolno-lužické srbštiny v braniborských školách.** Braniborské ministerstvo školství, mládeže a sportu chce prosadit vyučování ve skupinách o minimálně dvanácti žácích. Pokud by byla třída naplněna „pouze“ jedenácti žáky, nebylo by možné výuku v lužické srbštině zahájit. Toto uspořádání lužickosrbské představitelé odmítají, protože by to umožňovalo vyučování lužické srbštiny jen na dvou školách

ze současných 27. Jazykové středisko WITAJ, Rada lužickosrbských záležitostí Braniborska a Domowina se plánovanému uspořádání brání, vypsaná byla i petice. V Picnju vzniklo proti tomuto záměru protestní hnutí. Na iniciativu Kathleen Komolcyny, mluvčí iniciativy rodičů, navázali žáci ze Żylowa, kteří připravili transparenty na demonstraci. Zároveň byly vytištěny pohlednice, které mohou lidé posílat ministru školství.

ZE SASKA

► **Ve Slezském muzeu ve Zhořelci byla do 12. března k vidění putovní výstava věnovaná výročí luterské reformace.** Dne 9. února ji doprovodil tematický večer, kde vystoupili s příspěvky Jan Zdichynec (reformace v českých zemích), Lars-Arne Dannenberg (protestanté v polsko-litevské unii) a Harald Roth (náboženské poměry Sedmihradska). Zajímavému a hojně navštívenému večeru i výstavě lze vytknout jediné: ve Zhořelci se pracuje spíše se slezskou identi-

ty, což vyplývá z dějin tohoto kraje, který byl po roce 1815 včleněn do pruského Dolního Slezska (provincie Niederschlesien) a po roce 1945 přijal řadu vysídlenců právě ze Slezska. Naopak dějinná identita lužická se zde takřka vytrácí, což naznačuje mluva turistické propagace, ale také třeba z historického pohledu nesmyslné administrativní celky jako „dolnoslezsko-hornolužický okres“ (Niederschlesische Oberlausitzkreis, existoval do roku 2008).

red

► (KP 26. 2.) **KP připomněl 140. výročí úmrtí Marji Simonové.** S velkými poctami byla tato Lužická Srbka, označovaná někdy jako lužickosrbská „Matka Tereza“, uložena do hrobu v Drážďanech na hřbitově u kostela Nejsv. Trojice 23. února 1877. Simonowa pocházela z Dobruše u Budyšina, z rodiny lužickosrbského sedláka (* 26. srpna 1824). Provdala se za obchodníka s látkami. Samovzděláváním a při návštěvách v drážďanské nemocnici diakonisek získala lékařské zna-

losti. Opustila manžela i dům a na bitevních polích i v lazaretech v Čechách pomáhala raněným a nemocným v prusko-rakouské válce. Její lužickosrbský původ jí usnadňoval komunikaci s raněnými Poláky a Čechy. Sprátelila se dokonce se saskou princeznou Carolou, s jejíž pomocí založila tzv. Albertinky, jednotu civilních ošetřovatelek, které v Sasku učily ženy pečovat o raněné. Simonowa působila i na bojištích prusko-francouzské války. Své zkušenosti popsala v knize *Meine Erfahrungen auf dem Gebiet der freiwilligen Krankenpflege im Deutschfranzösischen Krieg 1870/71* (Moje zkušenosti v oblasti dobrovolné péče o nemocné v německo-francouzské válce). Roku 1871 založila v Drážďanech (ve čtvrti Loschwitz) ze soukromých zdrojů a darů dům pro 20–30 invalidních vojáků. (*O Marji Simonové jsme informovali v ČLV 9/2016 na s. 65.*)

Ze Serbských Nowin podává Alena Pawlikec, z Nowého Casniku Josef Blažek, z Katolského Posoła Jan Zdichynec.

TÉMA

Markrabě Gero – život saského velmože na východní hranici otonského impéria

(První část)

Jan Tomášek

I. Dříve znám jako zlopověstný Slovanobijec

Dějiny Polabských Slovanů lákají již více než půl druhého století odbornou i laickou veřejnost. Od počátku kritického dějepiscevtví vznikl nespočet prací z různých vědních oborů. Zprávy, které nám o dějinách Polabských Slovanů zanechaly dobové písemné prameny zahraniční provenience, představují dodnes významné obohacení historického, archeologického, lingvistického, religionistického či kulturně antropologického výzkumu.

Badatelský zájem o teritorium Polabských Slovanů, do něhož můžeme zahrnout i území později známé jako Horní a Dolní Lužice, vycházel především z německého, polského a ovšem i z českého prostředí. V době zhruba od počátku 19. století až do konce druhé světové války byly výsledky jednotlivých studií mnohdy ovlivněny nacionálním a politickým smýšlením autorů. Začlenění domény Polabských Slovanů do říšských struktur se tak pro některé německé badatele stalo prostředkem vyzdvižení kulturně-civilizačního poslání německého národa, zatímco pro české a polské historiky potvrzením odvěké německé agrese vůči slovanskému obyvatelstvu a zároveň varováním do budoucna.

Tímto způsobem se některé historické postavy staly v průběhu času jakýmsi ztělesněním tendenčních představ jedné či druhé strany. Jako příklad osob, které se v prvním případě ocitly v pantheonu národních hrdinů, či v národní klatbě v případě druhém, uvedme prvního krále saské dynastie Jindřicha I. Ptáčníka, jeho syna a nástupce Otu I. a markrabata Hermanna Billunga a Gera. Negativní obraz obou panovníků v mimoněmeckém prostředí posílila zejména propaganda nacionálního socialismu. Přední nacističtí ideologové vyzdvihovali oba vládce jako strůjce německé expanze na východ a obě markrabata jako vzor německých ctností.¹

Krutost Němců vůči Slovanům byla dokazována mimo jiné i na samotném Gerovi, jehož dlouhý život se zejména pro Lužické Srby

omezil pouze na útržkovité zprávy o jeho bojích se srbskými kmeny a především krvavou hostinu, při níž měl Gero zosnovat vraždu třiceti slovanských předáků. V české historiografii jej i Pavel Josef Šafařík označil za *zlopověstného Slovanobigce*.² K tendenčnímu obrazu markraběte Gera přispěl v roce 1904 český spisovatel Alois Jirásek. Jeho dnes již málo známou čtyřaktovou divadelní hru Gero přeložil o dva roky později s podporou Arnošta Muky lužickosrbský kaplan a publicista Mikławš Andricki do hornolužické srbstiny. Jiráskova hra splňovala dobové požadavky a pozornost širší veřejnosti si získala i vystoupením vynikajícího českého herce Eduarda Vojana v titulní roli. Jirásek ji ostatně Vojanovi dedikoval.

Pokud bychom měli hru ve stručnosti charakterizovat, musíme v prvé řadě upozornit na Jiráskovu dobrou znalost písemných pramenů. Ve hře vystupuje mnoho historicky známých slovanských knížat ze srbské, havolanské či obodritské oblasti. Hlavní postavu představuje pochopitelně markrabě Gero, nemilosrdný a cílevědomý vykonavatel vůle krále Oty I., osnující se zrádným slovanským knížetem Tugumírem z kmene Havolanů (nebo Stodoranů) plán podmanění luticko-srbských kmenů. Paralelně s hlavním dějem probíhá na pozadí milostný příběh Gerovy neteře Irmingerdy a Tugumirova synovce Želibora. Děj graduje v druhém jednání, kdy Gero zavelí k povraždění svých slovanských hostů slovy: „*To je kříž. Ten musí zvítězit. A zvítězí, ale jen krvavý! Zabijte je všechny!*“ Celá hra končí tragicky. Láska Irmingerdy a Želibora nedojde naplnění a Gero v boji se Slovy ztrácí svého syna Siegfrieda, jemuž chtěl zajistit pevné postavení, aby se po smrti Oty I. mohl stát novým králem.

Hra představuje názorný příklad negativního obrazu markraběte Gera v českém prostředí, kde se paralely tehdejších národnostních sporů často hledaly v raném středověku. Tento trend zesílil zejména za

¹ Kupříkladu Himmlerův projev v Quedlinburgu z 2. července 1936.

² Poetické označení souvisí s dobou (1837), v níž Šafařík, střízlivý a kritický ve většině svých úvah, žil a pracoval.

nacistického režimu a tvrdé politiky vůči lužickosrbšské menšině. Gerovy činy, o nichž se zmiňují písemné prameny, byly bez hlubší kritiky považovány za projev jeho povahy. O tom svědčí i vyjádření českého slavisty a překladatele z lužické srbštiny Jana Hanuš Máchala, který na Jiráskovu hru napsal pochvalnou kritiku. „Ke kresbě osob poskytovala historie příliš málo povahopisných rysů – svými činy je vlastně jen Gero a Tugomír určitěji charakterizován. Jirásek podržel základní rysy jejich povahy, náležitě je zesílil a dodal jim životnost. Gera vyličil nejen jako lstivého a nelidského ukrutníka, ale i jako ctižádostivého vládce a starostlivého a milujícího otce... Jirásek ostře kritizuje slabé stránky slovanské povahy – přílišná důvěřivost, nejednotnost a nesvornost. Ve svém díle vytvořil jedno z nejdramatičtějších českých historických dramát.“³

Odhlédneme nyní od tohoto dobově zkráceného obrazu a pokusme se vyprávět příběh markraběte Gera v kontextu historických událostí. Chceme-li Gerovy životní osudy správně pochopit, musíme nejprve ve stručnosti popsat prostředí, do něhož se Gero narodil, a představit kroniku saského mnicha Widukinda z Corvey jako náš hlavní dobový zdroj informací.

II. Východní hranice impéria – mezi dvěma světy

Přelom 9. a 10. století znamenal pro západní a střední Evropu převratné změny. Franské impérium Karla Velikého bylo rozděleno a vzájemné boje vládců jednotlivých částí vyčerpaly síly všech stran zrovna v době, kdy se objevila nová hrozba. Ze severu a z východu doráželi na východní část bývalé karolinské říše nejen kočovní Avari, nýbrž i severští útočníci ze Skandinávie a slovanské kmeny.

Rozlehlý zálabský prostor představoval specifickou část oblasti ohraničené řekou Labem na západě a Odrou na východě, kterou němečtí historikové označují tradičně vžitým termínem *Ostmittel-europa*. Nešlo o integrální součást Říše, ale ani o zcela nezávislé teritorium. Společně s územím východně od řeky Sály, tj. domovinou srbšských kmenů, bylo tradičně chápáno jako karolinská a později ve spojitosti s otonskou dynastií jako saská zájmová oblast. Hovoříme-li tedy o východě otonské říše, zahrnuje toto místní určení především celou východní hraniční zónu s obtížně definovatelnými politickými, ale i přírodními hranicemi.

Tradičně bývá hranice mezi slovanským a saským osídlením kladena podél toku řeky Sály a Labe, přičemž kulturní střetávání probíhalo v jednotlivých částech s proměnlivou intenzitou, a to především v závislosti na přírodních podmínkách. Oproti severní labské oblasti se srbšský prostor vyznačoval poměrnou otevřeností. Střetávání slovanské a saské kultury umožnil mimo jiné nový model východní politiky otonských vládců. Zatímco východofranští panovníci usilovali o vytvoření nárazníkového pásma závislých či spojeneckých kmenů (lat. *gentes*), zamýšlel Ota I. vybudovat za pomoci církve a saských, ale i slovanských elit trvalou říšskou správu na východ od Labe a Sály.⁴ Pro tyto účely vznikly ve třicátých letech dvě hraniční marky – tzv. Billungovská a Východní (popř. Srbšská). Systém marek coby hraničních oblastí pod zvláštní správou přejali a rozvinuli otonští panovníci od svých franských předchůdců. Správce marky obdržel titul markraběte (lat. *marchio*), král mu udělil část dotyčného území v léno, přičemž oproti ostatním hrabatům disponoval zvláštními pravomocemi. Markrabě mohl zřizovat nová opevněná sídla, mohl povolovat královské vazaly na obranu hranic, náležela mu vrchní vojenská i správní funkce a v mnoha případech mohl jednat přímo jménem krále.⁵

Takto nastíněná charakteristika říšských marek by mohla vyvolat představu jakési okupační správy namířené proti zájmům slovanského obyvatelstva. Ve skutečnosti však šlo o jednu z mnoha náboženských a etnických kontaktních zón, kterých lze v tehdejší Evropě najít povícero – od křesťansko-muslimského Španělska přes Sicílii a jižní Itálii až na hranice křesťanského a pohanského světa na řece Labi a dále k polsko-litevskému pomezí. Stranou by neměl zůstat ani

etnicky různorodý Balkán, kde se již od 7. století potýkala Byzantská říše s Bulhary a Slovany. V podstatě bylo jedno, jestli proti sobě stáli křesťané a pohané nebo dvě odlišná etnika, strategie zůstávala všude stejná. Podobně jako otonští králové rozšiřovali své panství na východ jejich polští sousedé, přičemž rovněž narazili na obyvatelstvo jiného náboženství. I zde došlo k založení církevní struktury i k reakcím ze strany domácího obyvatelstva.

III. Limity písemných pramenů

Písemné prameny raného středověku ve většině případů informují o životě lidí jenom útržkovitě. V případě markraběte Gera nám ovšem před očima vyvstává příběh na pozadí velkých dějinných událostí. Hlavní zdroj informací představuje vedle diplomatického materiálu, tj. listin krále a později císaře Oty I., zejména Widukindova kronika o činech Sasů (*Res gestae saxonicae sive annalium libri tres*).⁶ Widukind obsáhl nejdůležitější události oblasti tehdejšího Saska, Frank a Alamanie od příchodu Sasů až do smrti Oty I. v roce 973. V jeho textu nacházíme informace o řadě událostí ve střeoevropském regionu 10. století, vyprávění o domácích válkách, ale i o bojích s Polabskými Slovany.

Widukind se po vzoru antických autorů (zejména Sallustia) soustředil na vyprávění příběhů saských velmožů, jejichž činy mu posloužily k vyzdvižení odvahy a chytrosti saského kmene, nebo v případě jejich vzpurnosti k oslavě síly a milosrdenství krále Oty I. Pouze několika jedincům však věnoval Widukind takovou pozornost jako prvním dvěma panovníkům otonské dynastie – Jindřicha Ptáčníka označil za otce vlasti a největšího krále (*pater patriae et rex maximus optimus*) a Otu I. za císaře Římanů a krále národů (*imperator Romanorum, rex gentium*).⁷ Z dění spatěného se saskými velmoži si Widukind většinou vybíral epizodní příběhy, jejichž protagonisté posléze z Widukindova vyprávění mizí. Pouze několik osobností nás z výše nastíněných důvodů provází celým textem až do své smrti. Kromě markraběte Hermanna Billunga a Gera představujících věrné služebníky krále Oty našel Widukind zalíbení v Hermannově divokém synovci Wichmannovi II., který několikrát za pomoci slovanských Obodritů pozvedl meč proti svému králi i strýci. Wichmannovo odhodlání a statečnost Widukindovi do určité míry imponovaly, ostatně podobně oceňoval i Otoy vzpurné bratry. Pozornost kronikáře z Corvey byla upřena k osobám a jejich životním příběhům, nikoliv k instituci království.

IV. Gerova rodina

Přesné datum narození markraběte Gera, v jehož osobě se podle Widukinda snoubilo mnoho druhů nadání, bohužel neznáme. Středověké prameny zaznamenávaly datum narození jen výjimečně. Jisti si můžeme být pouze tím, že se Gero narodil na sklonku 9. století či v prvním desetiletí století následujícího (nejčastěji se uvádí rok 897 či 900). Přišel na svět tedy ještě před nástupem otonské dynastie na říšský trůn (919). Jedním ze znaků rané saské šlechty byla její vzájemná propojenost skrze příbuzenské svazky. S určitým nadhledem by se dalo tvrdit, že v podstatě celá saská nobilita představovala jednu velkou rodinu. Není proto překvapením, že po nástupu otonské dynastie se Gero stal příbuzným samotného krále.

Gerovi předkové žili původně severozápadně od řek Body a Allery, které ohraničovaly území hrabství (něm. *Gaugrafschaft*) historicky označované jako *Nordthüringgau* (dnešní Sasko-Anhaltsko).⁸ Východní hranici po většinu času tvořila řeka Labe, za níž se na-

⁶ Veškeré latinské texty citovány podle edice Monumenta Germaniae Historica (MGH). Dostupné online <<http://www.dmgf.de/>>. Nověji v českém překladu Widukind z Corvey, *Dějiny Sasů*, Praha 2016 (ed. Jakub Izdný, Kateřina Špurná).

⁷ Widukind I (1) a III (76).

⁸ Německé slovo *Gau* (česky *župa*, latinsky *pagus*) se užívá v raném středověku pro označení často ne zcela jasně vymezeného regionu. V případech vyššího správního okrsku užívá německá odborná literatura termínu *Gaugrafschaft* nebo *Grafschaft* (z latinského *comitatus*). Český překlad „severodurynská župa“ by nebyl dnes přesný, protože toto území se nacházelo převážně v dnešním Sasko-Anhaltsku. Jihozápadní hranici tvořila řeka Bode, zatímco jihozápadní řeku Labe a Sála. Na severu se tato oblast rozkládala podél řeky Allery.

³ Text dostupný online <http://www.aloisjirasek.cz/dilo/gero/kritika>.

⁴ Viz mapu, zdroj: Widukind z Corvey, *Dějiny Sasů*, Praha 2016, s. 194.

⁵ Více k hraničním markám a úloze markraběte Andrea STIELDORF, *Marken und Markgrafen. Studien zur Grenzsicherung durch die fränkisch-deutschen Herrscher*, Hannover 2012.

cházel teritorium, jež středověcí autoři označovali neurčitým termínem *Sclavania*.⁹ Gerovu rodinu tak lze přiřadit k *frontier society*, tedy ke skupině obyvatelstva žijící na hranici svého kulturního a civilizačního světa, přičemž tato společnost oproti společnosti ve vnitrozemí vykazuje značné odlišnosti – zejména svým způsobem života, mírou tolerance k cizím kulturním vlivům, bilingvní výchovu nebo naopak navyklostí drsnějšímu způsobu života, permanentnímu ohrožení či kulturnímu a etnickému antagonismu.¹⁰ Všechny nastíněné faktory působí v každé kontaktní zóně s různou intenzitou v závislosti na tamějších podmínkách.¹¹ Jak již bylo výše uvedeno, v jednotlivých oblastech podél řeky Labe probíhala akulturace rovněž různým způsobem.

Prvním známým hrabětem v *Nordthüringgau* byl saský velmož Asig (asi 850–900), Gerův děd a zároveň jeho nejstarší známý předek. O Asigovi nemáme téměř žádné zprávy. Spekuluje se o jeho možném spříznění s předními saskými rody, ale tato hypotéza nebyla dosud dostatečně podložena. Absence potřebných informací je patrná i v případě Asigových potomků. Ze čtyř známých synů máme spolehlivě doložené pouze Gerova otce Thietmara. Asig měl zřejmě ještě dceru Adelbrin, budoucí legendární zakladatelku kláštera v Drübecku (dnešní severní Sasko-Anhaltsko).

Asigův syn Thietmar se po smrti svého otce na konci 9. století stal hrabětem nejen v *Nordthüringgau*, ale patrně i v sousedním hrabství *Harzgau*, nacházejícím se jižně od řeky Body.¹² Přesné datum narození opět neznáme, ale Thietmar přišel na svět někdy v padesátých letech 9. století. Zhruba ve věku dvaceti let (asi 880) se poprvé oženil s Hildegardou, jejíž starší sestra byla manželkou vlivného hraběte Erwina Merseburského. Tímto sňatkem tak došlo ke spojení s rodinou hraběte Erwina ovládající statky v oblasti *Hassegau* a *Friesenfeldu* jižně od *Nordthüringgau* při řece Sále na hranici se srbskými kmeny Neleticů a Chuticů. Díky kontaktu s Erwinem se Thietmar dostal blíže k rodu Liudolfovců (budoucím Otonům), protože kolem roku 886 byl vybrán jako vychovatel mladého Jindřicha Ptáčníka.

Počet Thietmarových dětí, které se narodily v posledních třiceti letech 9. století, není přesně znám. Spolehlivě známe Thietmarovu dceru Hiddu, jež se jako první z jeho dětí dožila dospělosti. Hidda se provdala za hraběte Christiana vlastního panství v hrabství *Schwabengau*, nacházejícím se mezi *Nordthüringgau* a sousední *Harzgau* na severu a *Hassegau* a *Friesenfeldem* na jihu. Christian se později stal i hrabětem v nově získané oblasti *Serimunt* za řekou Labem, původně zřejmě obydlené neurčitými skupinami srbských Slovanů. Není rovněž bez zajímavosti, že Christianovi synové obdrželi svá jména podle svých příbuzných z matčiny strany – Thietmara, budoucího markraběte míšenského, a Gera, budoucího arcibiskupa kolínského. Letmý pohled na mapu nám prozradí, že Gerova rodina získávala mimo jiné prostřednictvím příbuzenských svazků pevné postavení v bezprostředním okolí svých držav. Hrabě Christian byl navíc budto přímo členem mocné saské rodiny Billungů či přinejmenším jejím blízkým příbuzným. Christianův syn Thietmar Míšeňský se navíc oženil se Suanhildou, dcerou markraběte Hermanna Billunga.

(pokračování v dalším čísle)

⁹ Tento termín byl sice velice často užíván, ale s proměnlivým významem. Kronikáři Adam Brémský a jeho pokračovatel Helmold z Bosau označovali pojmem *Sclavania* buď území Polabských Slovanů, nebo v širším významu celou slovanskou ekumenu, do níž náležely i Čechy. Termín *Sclavania* či *terra Sclavorum* se užíval i jako neutrální označení země osídlené blíže nespecifikovanými slovanskými kmeny.
¹⁰ Podobné označení (*border society*) se používá i pro kontaktní zónu dvou národů, ovšem v rámci jednoho kulturního okruhu. Souhrnně k pojmu *frontier society* více Friedrich LOTTER, *The Crusading Idea and the Conquest of the Region East of the Elbe*. In: Robert J. Barlett, Angus MacKay (Hrsg.), *Medieval Frontier societies*. Oxford 1989, s. 267–306.

¹¹ K tomu více pro Polabí Christian LÜBKE, „Germania slavica“ und „Polonia Ruthenica“. *Religiöse Divergenz in ethno-kulturellen Grenz- und Kontaktzonen des mittelalterlichen Osteuropa (8.–16. Jahrhundert)*. In: Klaus Herberts, Nikolas Jaspert (Hg.), *Grenzräume und Grenzüberschreitungen im Vergleich. Der Osten und der Westen des mittelalterlichen Lateineuropas*, Berlin 2007, s. 175–190.

¹² *Harzgau* je území sousedící na severu s *Nordthüringgau* (viz pozn. č. 8). Zahnuje mimo jiné známá města Halberstadt a Quedlinburg.

DIVADLO

Geisslers Hofcomoedianten: Já jsem Krabat. Vila Štvanice, premiéra 1. srpna 2015.

Ve čtvrtek 23. února 2017 se uskutečnilo další z představení hry *Já jsem Krabat* (s podtitulem *Čarodějná legenda z Lužickosrbska*). Tentokrát krabatovskou tematiku zpracovala divadelní skupina Geisslers Hofcomoedianten. A velmi zdařile. Na malém prostoru se třemi herci, meotarem a plátnem vyčarovali tajemný až strašidelný večer s kouzly a triky.

Čtenáře *Česko-lužického věstníku* zaujme, že v představení zazněla lužická srbsština, a to jak horní, tak dolní. Herci totiž zpívali – a velmi pěkně s pěknou výslovností – lužickosrbské písně, které tak nenásilně umístily hru do geografického prostoru. Text krátké lužickosrbské písně spolu s českým překladem se objevil i v programu. Ostatně i další zmínky ve hře nenechávaly na pochybách, kde se příběh odehrává, a že Krabat je Lužický Srb.

Vyzdvihl bych zde herectví Bartoloměje Veselého, který ztvárnil Krabata, a tuto roli (postpubertálního sirotka) zahrál velmi civilně a nenuceně. Naproti tomu Václav Chalupa jako kouzelník z Černého mlýna působil až strašidelně, jako skutečný čaroděj. Zde byla správně na místě naopak určitá stylizace, právě tak, jak jsme ji na jevišti viděli.

Čtvrtým a zcela rovnoprávným hercem v představení byl meotar (ano – ta školní pomůcka, kterou si všichni, kdo jsme studovali na základních a středních školách v rozmezí sedmdesátých až devadesátých let, pamatujeme). S pomocí meotaru a plátna rozehráli herci spoustu triků, dokázali zapojit do hry další učedníky mistra z Černého mlýna, aniž by bylo potřeba dalších herců. Předvedli množství kouzel, ať už přeměnu z komára na velblouda nebo z mistrova učedníka na vola a zpět. Na setmělém jevišti tak pomocí meotaru vytvořili skutečný boj dobra se zlem.

I když je Krabatův příběh u nás známý, takže nikdo jistě nebyl překvapen, jak představení skončilo nebo jak se vyvíjelo, tak nevšední, hravé a nápadité zpracování udrželo pozornost a zájem diváků až do konce.

Zdeněk Blažek

ODJINUD

Piwarc opět na scéně

V letním dvojčísle 7-8/2016 jsme informovali o tom, že lužickosrbský bloger Marcel Braumann, známější pod lužickosrbským jménem Piwarc, po osmi letech ukončil psaní svého blogu. Osm let je ale úctyhodná doba a zřejmě více než únava se ukázalo, že zvyk je železná košile. Dlouho tedy Piwarcovi přestávka nevydržela a 4. listopadu zahájil psaní blogu nového, tentokrát německy a tedy pod německým jménem Marcel David Braumann. Přístupný je na odkazu <<https://marceldavidbraumann.com>>. Lužickosrbská témata tu samozřejmě nechybějí. Navíc Piwarc nevydržel mlčet a nevyjadřovat se k lužickosrbskému veřejnému životu přímo, a jeho fanoušci i diskutující oponenti tak mohou od 12. ledna tohoto roku opět sledovat jeho lužickosrbsky psaný blog na staré adrese <<https://piwarc.wordpress.com>>. Po vizuální stránce sice není tak přitažlivý jako německý blog, který Braumann píše paralelně, ale je o to přehlednější. Tématy a ostrou notou Piwarc plynule navázal na dřívější texty, pokračování blogu tedy rozhodně není zklamáním. Zde přinášíme jeden z prvních Piwarcových příspěvků po obnově blogu.

Nechceme být poslední Piwarc

Wendlandský rychtář (*Jan Parum* – pozn. red.), který před dvěma sty lety jako jeden z posledních slovansky mluvících Polabanů (Dřevanů) zanechal německy mluvícím potomkům soupis slov, je dojemným příkladem nositele mizejícího jazyka.

V pozadí všech soudobých snah o posílení zastoupení lužickosrbských zájmů je strach, že bychom mohli být poslední. Zní to dost banálně a bylo to už tisíckrát zopakováno, ale pravda to bude vždycky: zdaleka nejúčinnější způsob, jak předávat jazyk dál, je každodenní používání mateřštiny doma s dětmi.

Pokud se tohle neděje, nenahradí to ani nejlepší vzdělání na světě. Dobré příklady vidíme u Lužických Srbů v Berlíně, Lipsku a Drážďanech s dokonale lužickosrbsky mluvícími potomky, kteří nikdy nechodili do lužickosrbských škol.

Připravila Eliška Papcunová, z Piwarcova blogu (<https://piwarc.wordpress.com/2017/01/15/nochcemy-posledni-byc/>) přeložil Radek Čermák.

DOPISY

Za Evženem Strouhalem

V sychravých podzimních dnech loňského roku, ve čtvrtek 20. října 2016, zemřel ve věku nedožitých 86 let mnohaletý člen naší Společnosti přátel Lužice. 7. listopadu byl uložen do rodinné hrobky na Olšanech.

Tento egyptolog, antropolog, archeolog, lékař, odborník na demografii, paleopatologii a dějiny lékařství starověkého Egypta a Nubie, autor řady knih o životě starých Egyptanů, přeložených do mnoha jazyků a především autor třídílného vědeckého korpusu o starověké egyptské medicíně, vycházejícího z původních zachovalých staroegyptských hieroglyfických lékařských záznamů, které (za pomoci spolupracující egyptoložky) dešifroval a přeložil, byl též celoživotním příznivcem Lužických Srbů. Již jako maturanta jej k Lužici a Lužickým Srbům přitáhla tehdejší poválečná všeobecně vzdemutá vlna sympatií k tomuto národu. V zájmu o Lužici pak setrval až do posledních dnů. Proto i na četných národních a mezinárodních expedicích do Nubie, Súdánu, Egypta, na nichž svými výzkumy a objevy přispíval k objasnění vývoje tamních nejstarších etnik, vždy souběžně sledoval z dálky se zájmem, co se děje v Lužici. Na víceletém pobytu v USA, kde kráčet ve stopách jiného významného českého antropologa Aleše Hrdličky, pak seznámil americké rozhlasové posluchače populární formou s existencí lužickosrbského lidu. A když před několika lety mělo dojít v Lužici k omezení škol i tříd s vyučováním v lužickosrbském jazyce, protestoval osobním dopisem saskému ministerstvu školství; a aby dopisu dodal větší váhu, podepsal ho tento vždy skromný, laskavý, tichý, přívětivý a ostýchavý člověk *pleno titulo*:

Profesor Univerzity Karlovy v Praze MUDr. et PhDr. Eugen Strouhal, DrSc., Dr. habil.

Vzpomeňme vděčně na vše, co v životě vykonal (a bylo toho mnohem více, než mohlo zachytit těchto několik řádků), a přejme tomuto charakternímu a hluboce věřícímu katolíkovu klidné spočinutí v ráji.

Petr Kadlec

LETOPIS

Jaroslav Holoubek, foto archiv Milana Hrabala

Lužickosrbská poezie v podání Jaroslava Holoubka

Loni 6. listopadu zemřel básník, spisovatel, překladatel, novinář a vysokoškolský pedagog **PhDr. Jaroslav Holoubek (1946–2016)**, osobnost širokého kulturního záběru, autor dvanácti básnických sbírek a řady dalších knih, nositel Evropské medaile Franze Kafky za literaturu. Nedávno jsem ve svém archivu objevil jeho překlady z lužické srbštiny. Vybral jsem z nich dvě básně Róži Domašcyny. Vysly v Literárním měsíčníku v roce 1989 v rámci nevelké antologie lužickosrbské literatury *Léto v otevřené krajině*. Autorka je překladateli věnovala v rukopisech, které v originále nikdy nevyšly.

Fragmenty z nich byly použity v jiných později zveřejněných básních, a tak zde máme – vedle vzpomínky na českého básníka – ukázkou autorčiny rané tvorby z doby, kdy měla za sebou teprve první knižní vystoupení v antologii Kusk wuznača. Svou první samostatnou sbírku vydala až v roce 1990. V Literárním měsíčníku je uvedena pod jménem Róža Chěžková-Domašková, dnes ji uvádíme pod běžně užívaným lužickosrbským tvarem jména. Originály básní se bohužel nedochovaly, předkládáme tedy čtenářům pouze jejich o to vzácnější české překlady z pera Jaroslava Holoubka.

Milan Hrabal

Róža Domašcyna Pohled do sebe

Zatahují se záclonky
mých víček
pohlédnu
do zrcadla
můj svět je mezi
těmi kteří byli a jsou
kteří nikdy nebudou mými
dětské stopy ve sněhu
dětský pokojík
mé hračky
mé pohádky
jáhly v mléce
sesbíraná smetana
to nebylo
zato mé těžké sny

mé plačící oči
mé ukrývané vzlykání
mé kletby
kde jste zůstaly
mé prohřešky
mé přítelkyně
mé dovadění
jenom smetí
má hymna
má lípa
tajně poražená
nakreslím si
kvetoucí strom
domácí dům

přeložil Jaroslav Holoubek

Poválečné děti (nad fotografií Pawla Roty)

My. Na černobílé fotografii.
Pod hubenými koleny se krčí faldy
doma pletených punčoch.
Do školy chodíme v šatech
po starších dětech.
Do rukou nám dali praporečky.
Nosíme je s okázale veselými tvářemi,
nevinné hračky. Ještě
nás děsí otcovo vyprávění o válce,
jako pohádky. Každodenní pohoda domova
nás vybízí:
Zpívejte, děti, zpívejte. Vždyž je mír!
„Sluníčko, slunko, leť už domů, hoří
tvůj dům...“

přeložil Jaroslav Holoubek

Camprowanje na póstnicach

Hdyž padaja pisane, papjerjane šlebjerdky z njebjja, a wšitcy so wótrje z „Helaw“ postrowja, potom sy so najskerje w pjaty počasu do lužiskeho Kulowa podaf. Za wšitkich norow a lubowarjow pisanych kostimow je tutón čas před popjelnej srjedu stajnje znowa wjeršk léta. Camprować, abo póstnicy swječić, to nawuknu džěci tu hižo w pěstowarni, hdžež su najwoblubowaniše kostimy stajnje hišće princessa a cowboy. Tola predrasćenje njeje dawno hižo jenož džěcacy naložk. Tradicija camprowanje je drje po cytej Europje rozšěrjena. Při tym chodža młodostni najwšelakorišo zababjeni a předrasćeni po wsy a zběraja jeja, poč a pjenjezy. Něhdy běchu to jenož hólcy a mjez nimi jěchar na šumjelu, mjedwjedž, bacon a jejowa žona, štož bě wězo tež muž. W Serbach měješe tutón prastrary, něhdy pohanski, naložk wšelake wariacije, kaž na příklad prazny kwas. Na tutym běchu holcy hosćiceljo a hólcy so na hosćinu přeprašachu. Póstniske elementy namakachu so tu wosebje w postawje braški, kotrehož předstaješe, hinak hač w nam znatej tradiciji, žona. Džensa młodostni tutón naložk wjac njeprjewjedu, za to pak zetkaja so léto wob léto na Róžowej pónđze li w Kulowje na wulki póstniski prečah. Tu steja nimo kreatiwnych kostimow wosebje samotwarjene swjedženske wozy w srjedzišću. Při twarje tutych džěla často cyła wjes hromadže, zo by najrjeńši a najzajimawši wóz nastał. Příhoty za to běža husto hižo wot nowembra. Při wšem wjeselu a swjećenju pak je najrjeńša wosebitostka póstnicow za mnje, zo pěstuja tutón naložk stajnje Serbja a Němcy zhromadnje.

Alena Pawlikec

Slovníček: camprowanje – masopustní průvod; šlebjerdky – útržek, proužek, zde konfeta; wótrje – nahlas, pjaty počas – pátá roční doba (německý výraz pro mimořádné období roku, často právě masopust); nora – blázen (z německého Narr, zde ve smyslu účastníka masopustního veselí, které znamená převrácený pořádek); predrasćenje – převlek; zababjeni – zahalený, zamaskovaný; poč – slanina; jěchar – jezdec; šumjel – bělouš, šiml; bacon – čáp; prazny – prázdný; Róžowa pónđzela – masopustní pondělí (z němčiny, podle tamní tradice, u nás i jinde masopust vrcholí až v úterý); prečah – průvod

LITERÁRNÍ PŘÍLOHA

Smrt nesem ze vsi...!

Měrćin Nowak-Njechorński

(Pokračování ze s. 17)

Náš národní básník Handrij Zejler popsal tento pěkný zvyk ve své lyrické písni „Nalěčo“ (Jaro). Kdo by neokrál při krásné hudbě, kterou k té písni ve svém oratoriu složil náš mistr Korla Awgust Kocor!

Zvyk vynášení smrti se vyskytoval a zčásti ještě dnes vyskytuje i u jiných národů, také u Slovanů. Výklad tohoto zvyku je snadný. Figura má představovat zimu, která se vymítá. Ve slovanských zemích se hasstrošum říká většinou „Marena“ a „Morana“.

Ztratili jsme tolik pěkných staroserbských zvyků. Tak už také nevnášíme „smrt“ o neděli Laetare. Škoda.

S předjařím naši předkové vymítali smrt, zimu, aby ji utopili ve vodě. Kež by se jaro blížilo i k našemu národu!

Kež bychom se sebrali a vynesli a zažehnali toho strašného hasstroše, tu starou ohyzdu z naší zemičky. Jmenuje se národní ospalost, a ty cáry a hadry, do nichž je ustrojena, to je nevěra vlastnímu rodu, nesvornost a bezcharakternost a otrocké myšlení.

Srbská mládeži, budeš mít velký, svatý úkol. Uděláš ohavného hasstroše našich národních chyb, nasadíš ji na vysokou tyč, aby ji každý viděl v jasném slunečním světle, aby se každý od ní odvrátil s opovržením – a potom, srbská mládeži, ven s tím hasstrošem ze srbské země, neste ji ven a hoďte ji do bouřlivé řeky národního zápalu, ať se tam utopí, aby po ní ani stopy nezůstalo...

Abychom nadešla taková neděle Laetare¹³ našeho národa, o níž bychom mohli s výskotem zpívat:

„Neseme smrt z Lužice
A život zas do Lužice!“

(Vyšlo v Serbské protyce na rok 1946 na str. 78.

Přeložila Zuzana Bláhová-Sklenářová.)

ZÁPISNÍK

Milí přátelé Lužice, členové spolku a čtenáři Česko-lužického věstníku.

Na začátku března se konalo zasedání valné hromady spolku, tedy nejdůležitější akce v naší spolkové činnosti. Těší nás, že účast byla hojná, diskuse konstruktivní a naše společné setkání, mohu-li tvrdit, celkově velmi příjemné. Jsme velmi rádi také za podporu ze strany Domowiny, kterou vyjádřil přítomný Clemens Škoda, referent pro kulturu a zahraničí. Doprovázela ho Judith Wjenkec, redaktorka Nakladatelství Domowina, kterou si jistě ještě pamatujete jako stážistku v Lužickém semináři před několika lety.

O výsledku jednání valné hromady jste se podrobně dočetli na s. 18, já si dovoluji pouze doplnit, že předsednictvo v novém složení již intenzivně pracuje, schází se jako dosud na **pravidelných schůzích předsednictva každé druhé úterý od 18 hodin**. Výkonem funkce knihovníka pověřilo opět Martina Boukala, ve funkci archíváře setrvává Hynek Oberhel a výkonem nové funkce asistentky byla pověřena Tereza Hromádková. Proto byly pozměněny otevírací hodiny Lužického semináře. **Hornikova knihovna je vám k dispozici ve čtvrtek v 16–18 hodin, kancelář společnosti v pondělí v 14–16 hodin** nebo po domluvě, zvání jste také na schůze předsednictva a těšíme se na setkání s vámi i na připravovaných akcích.

Eliška Papcunová, místopředsdkyně

Společnost přátel Lužice vás zve na tyto jarní akce:

- **25. duben – o slovanských věrozvěstech** – přednáška Jakuba Jiřího Jukla v Lužickém semináři
 - **9. květen**, 18:00, Lužický seminář – **Finsko-lužickoserbské vztahy – mystifikace a realita** – přednáška Eera Balka
 - **12. květen**, 16:00 (na Výstavišti) – **Příběhy o vodě** – čtení Milana Hrabala z překladů Jurije Brězana (veletrh Svět knihy)
 - **13. květen**, 14:00, Lužický seminář – **Pječ lětstotkow. Serbja a reformacija** – autorské čtení Jana Malinka (veletrh Svět knihy, ve spolupráci s Nakladatelstvím Domowina)
 - **1. červen**, 15:00 – **dětský den** – pro děti hry a pro rodiče posezení a grilovačka na dvoře Lužického semináře
 - červen – **klavírní koncert** v Lužickém semináři ve spolupráci s Kontaktní kanceláří Svobodného státu Sasko
- Příhlášky na zájezdy zasílejte na luzice@luzice.cz:
- **27. a 28. květen** – zájezd Parky střední Lužice
 - **24. a 25. červen** – zájezd na Mjezynarodny festiwal „Lužica 2017“
 - **5.–9. červenec** – cyklistický zájezd

¹³ Čtvrtá postní neděle před Velikonoce.

Česko-lužický věstník vydává Společnost přátel Lužice, U Lužického semináře 90/13, 118 00 Praha 1 – Malá Strana, www.luzice.cz, luzice@luzice.cz, ročně v osmi číslech a dvou dvojišlech nákladem 300 výtisků. Cena 30 Kč.

Redakční rada: vedoucí redaktorka Eliška Papcunová, U Santošky 11, 150 00 Praha 5, elisapcunova@gmail.com; zástupce vedoucí redaktorky: Jan Zdichynec, zdichy.j@seznam.cz; členové: Zuzana Bláhová, Radek Čermák, Štefan Pilát. Sazba: Martina Lapišová.

Roční předplatné: ČR 300 Kč, zahraničí 20 € (hotově 15 €) bankovním převodem na účet Fio banka, a. s., 29000678633/2010.

Objednávky a stížnosti na nezasilání: Redakční rada ČLV, U Lužického semináře 90/13, 118 00 Praha 1 – Malá Strana, luzice@luzice.cz, tel. 728 581 822.

Rada se ne vždy ztotožňuje s názory a slohem pisatelů. Za pravdivost odpovídá autor. Nevyžádané rukopisy nevracíme.

MK ČR E 6880. ISSN 1212-0790.